

Statens Planteavlsforsøg
Meddelelse nr. 1840
87. årgang
29. august 1985
Udgivet af Statens Planteavlsudvalg

Havebrugscenret, Institut for Landskabsplanter, Hornum, 9600 Års

Udpegede frøkilder af træer og buske

Poul Erik Brander

Frøkildeudvalget har efter flere års synsarbejde udpeget en række frøkilder som velegnede til indhøstning af brugsfrø.

De arter, der har været arbejdet med, er især hjemmehørende i Danmark, og de udpegede frøkilder er alle danske.

En oversigt fremgår af tabel 1. Udpegningen har til formål at fremskaffe godt frø af en defineret oprindelse for at sikre anvendelse af et godt og klimarigtigt plantemateriale.

Indledning

I 1969 begyndte Frøkildeudvalget (FKU) et arbejde med at opsøge frøkilder af danske træer og buske med henblik på indhøstning af brugsfrø.

Frøkildeudvalget blev nedsat på frivillig basis, omfattende 26 medlemmer repræsenterende: Statsinstitutioner, myndigheder, organisationer og foreninger, der arbejder med forskning, forsøg, rådgivning, planlægning, planteproduktion og plantning i det danske landskab.

I 1983 skiftede Frøkildeudvalget status og nedsattes nu af Statens Planteavlsudvalg, men med repræsentanter for de samme instanser som tidligere.

I 1983 nedsattes også Statens Kåringsudvalg for Landskabsplanter (SKL) med det formål at kåre frøkilder af de lovpligtige arter til miljø- og landskabsformål (Meddelelse nr. 1841).

FKU og SKL koordinerer deres arbejde gennem FKU og de nedsatte udvalg.

FKU's opsøgende arbejde foretages af 6 nedsatte udvalg.

FKU's arbejde finansieres af medlemmerne og deres arbejdspladser, organisationer og institutioner. Sekretariatet er: Statens Planteavlsforsøg, Institut for Landskabsplanter. Det opsøgende synsarbejde har til formål at udpege frøkilder, som er velegnede til indhøstning af brugsfrø.

Frøkildeudvalget har i sit hidtidige arbejde mest beskæftiget sig med danske, naturforekommende eller forvildede arter.

De synede frøkilder forekommer fortrinsvis inden for Danmarks grænser.

Hidtidig anvendelse af frø og frøkilder

Det frø, som blev anvendt i danske planteskoler, dengang FKU begyndte sit arbejde, var meget forskelligt i oprindelse.

For mange af de i tabellen anførte slægter og arter blev der anvendt importeret frø, uden at man havde kendskab til frøets oprindelse og indhøstningssted.

Undertiden blev der høstet og anvendt lidt dansk frø. Almindeligvis skete dette uden opgivelse af det lokale indsamlingssted.

På denne baggrund var det ikke muligt at få indhentet viden og erfaring om det anvendte plantematerials egenskaber i relation til oprindelse. Når der forekom et godt plantemateriale, kunne oprindelse ikke spores.

Enkelte planteskoler havde dog anlagt frøhaver eller fundet frem til nogle gode danske frøkilder.

Dette arbejde er nu formaliseret gennem FKU.

Metode ved syn og udpegning af frøkilder

Fra planteskoler og frøfirmaer indsamles oplysninger om, hvilke frøkilder der hidtil har været anvendt ved indhøstning af brugsfrø, enten til eget brug eller til salg.

Dernæst indsamles oplysninger fra botaniske undersøgelser om, på hvilke naturforekommende eller plantede lokaliteter den pågældende art forekommer, samt hvilket omfang, alder og størrelse de enkelte bevoksninger har.

6 synsgrupper har hver især ansvaret for syn af bestemte arter. Prioriteringen af, hvilke arter der skal arbejdes med, foretages af synsudvalg og det samlede Frøkildeudvalg.

Synsgrupperne besigtiger frøkilder, som må anses for egnede til indhøstning af brugsfrø.

Efter foretaget syn af flere frøkilder, udpeges de mest velegnede til brugsfrøkilder.

Som kriterier for udpegningen anvender FKU en række basiskrav, som er fælles for alle arter.

Som de mest betydningsfulde kriterier må fremhæves:

Planterne i frøkilden må ikke i særlig grad være klimaskadet og må vise vinterfasthed, vindførhed og andre gode klimaegenskaber.

Planterne skal være sunde, dvs. fri for angreb af væsentlige sygdomme og skadevoldere.

Frøkilden skal være isoleret fra fremmede pollenkilder, så krydsningsrisiko undgås.

Frøkilden skal være let tilgængelig og i en sådan alder og almen væksttilstand, at frøsætning sker.

Endvidere ønskes en vis størrelse af frøkilden, såsom areal og antal planter, som gør det muligt, at der kan opnås et rimeligt stort frøparti.

Derudover lægges vægt på, at frøkilden viser egenskaber, som er karakteristiske og ønskede for arten. Dette gælder stamme, forgrening, grenbygning, løv samt blomster og frugter.

Registreringen af egenskaberne føres på standardkort, som opbevares på sekretariatet og kopi ved synsgruppen.

Registreringen foregår på fænotypisk grundlag, altså bestemt ud fra de pågældende klima-, jordbunds- og andre forhold. Det er senere ønskeligt at få et kendskab til afkommet. Såfremt senere afkomsforsøg eller praktiske erfaringer viser, at afkommet ikke har de ønskede og forventede egenskaber, kan udpegningen trækkes tilbage.

Enhver, som er indehaver af en god frøkilde, kan henvende sig til sekretariatet med anmodning om at få frøkilden synet.

Resultater

På baggrund af det hidtil udførte arbejde er der udpeget en række frøkilder, der fremgår af tabel 1. Udpegning er foretaget efter syn af flere mulige frøkilder.

Den frøavl, som finder sted i de angivne frøhaver, er baseret på materiale udvalgt ved Institut for Landskabsplanter. En beskrivelse af dette materiale er bl.a. givet i Meddelelse nr. 1750 (1983) og gives efterhånden i Gartner Tidende.

Tabel 1. Frøkilder udpeget som velegnede for indhøstning af brugsfrø.

	Opriidelse, bevoksnings- type	Potentiel frøhøst, omfang	Bemærkninger til afkom, væksttyper
<i>Acer campestre</i> fk. Bødkerskov	Skovbryn (S)	middel	variabel
<i>Acer campestre</i> fk. Haubølle Skov	Skovbryn (S)	stor	variabel
<i>Acer campestre</i> fk. Jægerspris Slotspark	Parktræer (P)	lille (3 træer)	variabel
<i>Acer campestre</i> fk. Krybskyttevej	Vejtræer (P)	lille (8 træer)	variabel
<i>Acer campestre</i> fk. Roneklint	Krat (S)	middel	variabel
<i>Betula pubescens</i> fk. Håsum Enge	Hegn (P)	stor	noget variabel
<i>Betula pubescens</i> fk. Hedeselskabet, E6	Frøavl (P)	stor	variabel
<i>Betula verrucosa</i> fk. Mejrup	Anlæg (P)	middel	noget variabel
<i>Carpinus betulus</i> fk. Over Roneklint	Overdrev (S)	lille	ret ensartet
<i>Carpinus betulus</i> fk. Rudbjerggård	Skovrand (S)	stor	ret ensartet
<i>Corylus avellana</i> fk. Skovgård	Frøavl (P)	middel	ukendt
<i>Corylus avellana</i> fk. Lounkær	Skov (S)	middel	ukendt
<i>Crataegus monogyna</i> fk. Baungård	Hegn (P)	middel	ret ensartet
<i>Crataegus monogyna</i> fk. Borris Forsøgsstation	Hegn (P)	lille	ret ensartet
<i>Crataegus monogyna</i> fk. Brabrandstien	Hegn (P)	middel	variabel
<i>Crataegus monogyna</i> fk. Guldager	Frøavl (P)	middel	ret ensartet
<i>Crataegus monogyna</i> fk. Hundborg	Hegn (P)	lille	variabel
<i>Crataegus monogyna</i> fk. Idumlund	Hegn (P)	lille	variabel
<i>Crataegus monogyna</i> fk. Tvilum	Hegn (P)	lille	ret ensartet
<i>Crataegus oxyacantha</i> fk. Krogårdsvej	Hegn (P)	middel	variabel
<i>Crataegus oxyacantha</i> fk. Maren Mølle	Kystskrænt (S)	lille	variabel
<i>Crataegus oxyacantha</i> fk. Vejlbj Skov	Overdrev (S)	middel	variabel
<i>Cytisus scoparius</i> fk. Flensborg Plantage afd. 59-67	Frøavl (P)	middel	variabel
<i>Hippophae rhamnoides</i> fk. Aggertangen	Strandkrat (N)	stor	variabel
<i>Hippophae rhamnoides</i> fk. Voerbjerg	Krat (P)	lille	ensartet
<i>Pinus mugo</i> fk. Husby Klit	Plantage (P)	stor	stærkt variabel
<i>Pinus mugo</i> fk. Rimmerhøj	Plantage (P)	middel	stærkt variabel
<i>Pinus mugo</i> var. <i>rotundata</i> fk. Sepstrup	Hedeskov (S)	middel	variabel
<i>Prunus padus</i> fk. Brænderup Vænge	Skovbryn (S)	stor	variabel
<i>Prunus padus</i> fk. Swaneparken	Buskrand (P)	stor	lidt variabel
<i>Prunus padus</i> fk. Rådmandshaven	Randkrat (S)	stor	ret ensartet
<i>Prunus padus</i> fk. Sandgård	Hegn (P)	middel	ensartet
<i>Prunus padus</i> fk. Lounkær	Skov (N)	stor	variabel
<i>Prunus spinosa</i> fk. Asnæs	Strandkrat (N)	middel	variabel
<i>Prunus spinosa</i> fk. Femmøller	Krat nær kyst (N)	stor	variabel
<i>Prunus spinosa</i> fk. Maren Mølle	Krat v. fjord (N)	middel	variabel
<i>Prunus spinosa</i> fk. Odden	Strandkrat (N)	middel	variabel
<i>Rosa canina</i> fk. Enø Overdrev	Krat (N)	stor	ret ensartet
<i>Rosa Carolina</i> fk. Inda	Frøavl (K)	stor	middel variabel
<i>Rosa virginiana</i> fk. Vigi	Frøavl (K)	stor	middel variabel
<i>Ulmus glabra</i> fk. Frederiksværk Krudtværk	Lund (P)	middel	ukendt
<i>Ulmus glabra</i> fk. Katrinebjerg	Skov (N)	stor	ukendt
<i>Ulmus glabra</i> fk. Skyttealle	Alle (P)	stor	ukendt
<i>Ulmus laevis</i> fk. Krenkerup	Skov (S)	middel (10 træer)	ukendt
<i>Viburnum opulus</i> fk. Vipu	Frøavl (K)	stor	ensartet

S = spontan, N = natur, P = plantet som rekreativ plantning,

K = kontrolleret ved sin opriidelse fra kerneplanter ved Institut for Landskabsplanter.

Indhøstning af frø

Indhøstning af frø kan foretages af alle, der måtte ønske dette, når høsteren selv aftaler sagen nærmere med ejeren af frøkilden.

En del frøkilder ejes af en planteskole, som da selv høster frøet.

Der er intet lovgrundlag for, hvem der må indhøste frøet, men FKU har udarbejdet et regelsæt.

Brugsfrøudvalget har til opgave at påse, at der foretages indhøstning af frøet.

I august måned afholdes derfor et årligt møde for frøhandlere, frøindhøstere og interesserede producenter, hvor frøhøstmulighederne vurderes, og hvor der foretages en opdeling af indhøstningsstederne.

Vejledning

I det omfang, det er muligt, bør der anvendes frø af de udpegede frøkilder af følgende grunde:

1. De udpegede frøkilder har alle eksisteret her i landet i mange år og har bevist en tilpasning til danske klimaforhold.
2. Hvad angår økologiske forhold (eks. klima, jordbund) er det også en fordel at anvende frøkilder af dansk oprindelse eller af typer, som svarer hertil.
3. Ved at anvende frøkilder af kendt oprindelse, vil der kunne samles forsøgsmæssig viden og praktiske erfaringer om plantematerialet.

I en række arter er der iværksat afkomsforsøg ved Institut for Landskabsplanter. De foreløbige afprøvninger har vist, at i mange tilfælde vokser planterne knap så hurtigt som de sydeuropæiske økotyper af samme art, men de tåler vind og vejr bedre.

Dette bevirker, at kunden og brugeren kan komme til at betale en vis merpris mod til gengæld at få planter, der er bedre klimatilpasset.

Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Abonnement på Meddelelser fra Statens Planteavlsvorsøg kan bestilles ved indsendelse af abonnementsbeløbet til bladets ekspedition, Statens Planteavlsvorsøg, Kongevejen 83, 2800 Lyngby, postgiro 200 2299, tlf. (02) 85 50 57. Abonnementsprisen er for 1985 100,00 kr. årligt excl. moms. Adresseændring bedes meddelt bladets ekspedition.
ISSN 0105-6514

Trykt i 9.000 eksemplarer.